ברטנורא על מסכת בבא מציעא

פירוש רבי עובדיה מברטנורא

geulaquiz.com

פרק א

א **שנים אוחזין בטלית.** בגמרא מוקי למתניתין כגון שאחד מהם תופס בחוטין שבשפת הבגד מצד זה, והאחד תופס בחוטין שבשפת הבגד מצד זה. אבל אם הם אדוקים בבגד עצמו, זה נוטל עד מקום שידו מגעת וזה נוטל עד מקום שידו מגעת, והשאר חולקים בשוה, ובשבועה:

זה אומר כולה שלי. אני קניתיה ולי מכרה המוכר ולא לך. והמוכר מכר לאחד מהם ולקח המעות משניהם, מאחד מדעתו ומאחד בעל כרחו, ואינו יודע מהי מדעתו ומהי בעל כרחיה. דאילו ידע והיה אומר לזה מכרתי, היה כאן עד אחד, והיה שכנגדו חייב שבועה דאורייתא להכחיש העד. עכשיו שאינו יודע, שניהם נשבעים שבועה זו האמורה במתניתין. ובדין הוא שיהיו חולקים בלא שבועה, אלא שתקנו חכמים שלא יטול שום אחד מהם אלא בשבועה, כדי שלא יהא כל אחד הולך ותוקף בטליתו של חבירו ואומר שלי היא. ואיצטריך תנא לאשמועינן בזה אומר אני מצאתיה דהיינו במציאה, ובזה אומר כולה שלי דהיינו מקח וממכר. אי תנא מציאה, הוה אמינא מציאה הוא דרמו רבנן שבועה עליה משום דמורה התירא לאחוז בה שלא כדין, דאמר חבראי לאו מידי חסר בה איזיל ואתפוס ואפלוג בהדיה, אבל מקח וממכר דאי לא הוה צריך לה לא הוה מהדר אבתרה למזבנה, וזה שבא לחלוק עמו וליתן חצי דמיה שלא כדין מחסרו וליכא למימר דמורי התירא, אימא לא רמו רבנן שבועה עליה. ואי אשמועינן במקח וממכר, הוה אמינא מקח וממכר הוא דרמו רבנן שבועה עליה משום דמורי התירא ואמר חבראי דמי קא יהיב ואנא דמי קא יהיבנא, השתא דצריכה לדידי אשקליה אנא, וחבראי לטרח וליזיל ולזבין אחריתי, אבל מציאה דליכא למימר הכי, אימא לא. צריכא:

ישבע שאין לו בה פחות מחציה. ואינו נשבע שכולה שלו כדקא טעין מעיקרא, דהא לא יהבי ליה כולה. ואי משתבע שחציה שלו כדקא יהבי ליה, הוה מרע ליה לדבוריה קמא דאמר כולה שלי. הלכך ישבע שאין לו בה פחות מחציה, דמשמע הכי, כולה שלי כדקא אמינא מעיקרא, ולדבריכם שאין אתם מאמינים לי בכולה, שבועה שיש לי בה ואין לי בה פחות מחציה:

ב **היו שנים רוכבים על גבי בהמה.** הא קמ"ל דרוכב קני, ואע"פ שאינו מנהיג שלא זזה הבהמה ממקומה:

או שהיה אחד רוכב ואחד מנהיג. בזמן שרוכב מנענע ברגליו בי היכי דתיזיל הבהמה מחמתיה, הוא דשוים רוכב ומנהיג. ואם לא היה אלא רוכב בלבד, מנהיג קנה, רוכב לא קנה. ואם הודו או באו עדים אפילו לאחר שנפסק הדין עליהם שיחלוקו בשבועה, חולקים שלא בשבועה:

ג **אמר לחבירו תנה לי וכו'** אבל אמר זכה לי בה, קנה הרוכב, ואין המגביה יכול לומר אני זכיתי בה:

לא אמר כלום. שקנאה זה שמשכה מיד חברו, וכל זמן שהיתה ביד המגביה הפקר היתה:

ד **זה שהחזיק בה זכה בה.** ודוקא שהיתה המציאה ברשות הרבים, שאין ארבע אמות של אדם קונות לו ברה"ר לפיכך המחזיק בה זכה. אבל בסימטא שהיא שביל של יחיד, או בצדי רשות הרבים שאין רבים דוחקים שם, ארבע אמות של אדם קונות לו כל מציאה וכל הפקר שסמוך לו בארבע אמות, ואין אחר רשאי לתפסו. ותקינו ליה רבנן כי היכי דלא ליתו לאינצויי:

אחר צבי שבור. שאינו יכול לרוץ ומשתמר בתוך השדה אם לא יטלוהו אחרים, והוי כמציאה:

זכתה לו. שדהו. והוא שעומד בצד שדהו, וכגון שיכול לרוץ אחריהן ומגיען קודם שיצאו משדהו:

ה **הקטנים.** כל שסמוך על שלחן אביו אפילו הוא גדול קרי ליה קטן ומציאתו לאביו משום איבה. והבת בין קטנה בין נערה מציאתה לאביה, דהתורה זיכתה כל שבח נעוריה לאביה:

עבדו ושפחתו הכנענים. שהרי גופן קנוי לו. כדכתיב (ויקרא כה מו) והתנחלתם אותם:

מציאת אשתו. רבנן תקינו ליה משום איבה:

ו **אחריות נכסים.** שעבוד קרקעות שיגבה מהם:

לא יחזיר. לפרעון דחיישינן ולקנוניא. שמא שטר פרוע הוא ומן הלוה נפל, והא דקא מודה לא פרעתי, עצה של רמאות היא ביניהם לטרוף את הלקוחות שלקחו ממנו קרקע שלא באחריות, ויחלקוה ביניהם:

בין כך ובין כך לא יחזיר. דשטר שאין בו אחריות ממשעבדי נמי גבי, דאחריות טעות סופר הוא, וחיישינן לפרעון ולקנוניא. והלכה כחכמים. ודוקא בשטר שאין נזכר בו אחריות אמרו חכמים דטעות סופר הוא וגבי ממשעבדי באילו היה האחריות כתוב בו. אבל אם פירש בשטר שאינו רוצה לקבל עליו אחריות, מודים חכמים דיחזיר, דהשתא ליכא למיחש לקנוניא:

ז **דייתיקי.** צוואת שכיב מרע. דא תהא למיקם ולהיות:

ושוברים. שעושה מלוה ללוה שנפרע ממנו שטר חובו:

ח **אגרות שום.** ששמו בית דין נכסי לוה למלוה בחובו:

ואגרות מזון. שקבל עליו לזון את בת אשתו. פירוש אחר, שימכרו מקרקע הבעל למזון האשה והבנות:

ומיאונין. שכותבים בשטר בפנינו מיאנה פלונית בפלוני בעלה. ובקטנה שהשיאוה אמה ואחיה שאינה צריכה גט:

שטרי בירורין. זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד שידונו להם:

מצא. שטרות:

בחפיסה. חמת של עור קטנה:

בדלוסקמא. כלי עור שהזקנים מצניעים בה כלי תשמישם שלא יצטרכו לחפש אחריהם:

תכריר של שטרות. שלשה שטדות או יותר כרוכין זה בזה:

אגודה. מושכבים וה על זה, ארבו של זה על ארכו של זה:

הרי זה יחזיר. דדבר שיש בו סימן הוא, שהכלי סימן כשיאמרו הבעלים בכלי פלוני מצאת אותם. וכן תכריך ואגודה סימן הוא:

אחד הלוה משלשה. אם שלשה שטרות של לוה אחד הן שלוה משלשה בני אדם. יחזירם המוצא ללוה, דודאי מידו נפלו, שאם מידם נפלו מי קבצם למקום אחד. ודוקא שהשטרות מקוימים בבית דין. אבל אם אינם מקוימים חיישינן דלמא לקיימינהו הוליכום שלשה המלוים אצל סופר הדיינים ונפלו מיד הסופר. ואין לחוש שמא לאחר שקיימו אותם נפלו מיד הסופר, דלא משהי איניש קיומיה בידא דספרא. ואם שלשה לוים הם, שלוו מאדם אחד. יחזירם המוצא למלוה שהדבר ידוע שממנו נפלו. ואם היו שלשתן כתיבת סופר אחד, חיישינן שמא מיד הסופר נפלו ולא לוו מעולם, ולפיכך לא יחזיר:

מצא שטר בין שטרותיו ואינו יודע מה טיבו. אצלו. אם הלוה הפקידו אצלו או המלוה, או שמא מקצתו פרוע ומסרוהו לו להיות שליש ביניהם:

יהא מונח. בידו, ולא יחזיר לא לזה ולא לזה:

אם יש עמהן סמפונות. המוצא בין שטרותיו שובר שנכתב על אחד משטרותיו:

יעשה מה שבסמפון. והשטר בחזקת פרוע. ואע״פ שהיה ראוי לשובר הזה להיות מונח ביד הלוה ולא ביד המלוה, אמרינן האמינו הלוה למלוה. ואמר למחר תנהו לי ושכח. והוא שמצא המלוה השטר הזה שנכתב עליו השובר, בין השטרות קרועים, אע״פ שלא נקרע:

פרק ב

א **אלו מציאות. מצא פירות מפוזרים.** סתמן נתייאשו הבעלים והפקר הם:

מעות מפוזרות. הואיל ואין להם סימן ניכר, כבר איאושי איאוש והפקר הן. והיינו טעמא דכולהו:

כריכות. עמרים קטנים:

ברה״ר. שהכל דשין עליהם, ואפילו היה בהן סימן, נפסד:

של נחתום. אין בהם סימן, שכולם שוים. אבל של בעל הבית יש להם סימן:

הבאות ממדינתן. לאפוקי הבאות מבית האומן, כדקתני סיפא:

ולשונות של ארגמן. צמר צבוע ארגמן, ומשוך כמין לשון:

מצא עיגול. של דבלה:

אנפוריא. כלים חדשים שלא שבעתן העין ואין לבעלים בהם טביעת עין. שפעמים שמחזירים אבדה בטביעות עינא, כגון לצורבא מרבנן דלא משני בדבוריה. ואלו הכלים שידוע שאין לבעליהן בהן טביעות עין אינו חייב להכריז. והלכה כר״ש בן אלעזר. ואימתי בזמן שמצאן אחד אחד. אבל מצאן שנים שנים חייב להכריז, דמנינא הוי סימן. והמוצא מציאה בסרטיא ופלטיא גדולה בעיר שרובה נכרים, אפילו דבר שיש בו סימן אינו חייב להכריז. ובעיר שרובה ישראל, חייב להכריז:

ב **בכלי.** וכלי יש בו סימן:

כמות שהוא. ריקן:

צבורי פירות. סימנן, מנין או מקום:

שלשה מטבעות זה על גב זה. או יותר. והמכריז מכריז מטבעות מצאתי, וזה בא ואומר כך וכך היו והיו מונחים זה על זה:

ג **אחר הגפה.** סתימת כותל של עץ או של קנים:

גדר. של אבנים:

גוזלות מקושרין. בכנפיהן. דכולי עלמא הכי מקטרי להו, וקשר כזה לא הוי סימן:

לא יגע בהן. דאמרינן הני אינש אצנעינהו ואי שקיל להו לית להו למרייהו סימנא בגווייהו. הלכך לשבקינהו עד דאתי מרייהו ושקיל להו:

מכוסה לא יגע בו. דאין זה אבידה שיהא מוזהר עליה בלא תוכל להתעלם, דמשתמר הוא:

מצא בגל ובכותל ישן הרי אלו שלו. מפני שיכול לומר לבעל הגל ולבעל הכותל של אמוריים שהורישו אבותינו היה. ובלבד שיהיה בו חלודה רבה שניכר שמזמן הרבה היה טמון שם:

מחציו ולחוץ. באחד מחורי כותל הסמוכים לרשות הרבים. אם מצאה מחצי עוביו של כותל ולחוץ שלו, דאמרינן אחד מבני רשות הרבים נתנו שם ושכח, וחלודה שעליו מוכחת שמזמן הרבה היה שם ובודאי נתיאשו הבעלים. ודין זה דוקא בלשון זהב וחתיכת כסף וכיוצא בזה. אבל אם היה כלי ובתוכו מעות, אם פי הכלי לחוץ הרי הוא שלו, ואם פי הכלי לפנים הרי הוא של בעל הבית:

אפילו בתוך הבית הרי אלו שלו. דלא ידע דמאן נינהו, ובעליו נואשו:

ד **מצא בחנות הרי אלו שלו.** בדבר שאין בו סימן מיירי. דההוא דנפל מיניה מייאש שהכל נכנסים לשם:

בין תיבה. שהחנווני יושב לפניה, ותמיד נוטל ממנה, ונותן לפניו ומוכר, ומעות שנותנין לו נותן בתוכה, ולא נפל שום דבר אלא מיד חנוני:

לפני שולחני הרי אלו שלו. דאמרינן מן הבאים להחליף מעות נפלו, שהרי השלחן מפסיק בין שולחני למעות שנמצאו, ואם מן השולחני הם היה להם להמצא בינו ולכסא שהשלחן מונח עליו:

הלוקח פירות מחבירו וכו׳. וכגון שחבירו זה תגר שלקח תבואה זו או פירות הללו מאנשים הרבה ולא ידיע דמאן נינהו, וכיון דלית בהו סימן נתיאשו הבעלים. אבל אם זה שמכר את הפירות ליקטן הוא עצמו מן הקרקע שלו, שודאי המעות הללו שלו הן, חייב להחזיר:

ואם היו צרורים. הקשר או מנין שלהם הוי סימן:

ה **בכלל כל אלה.** בכלל כל אבדת אחיך:

ולמה יצאת. וכן תעשה לשמלתו:

מה שמלה מיוחדת. סתם שמלה יש בה סימן, וכל שמלה יש לה בעלים תובעים אותה, שנעשית בידי אדם ולא באת מן ההפקר:

אף כל שיש לו תובעים. למעוטי מידי דמייאש. ויאוש הוא, דשמעיניה דאמר וי ליה לחסרון כיס:

ו **שכניו.** שכני מקום שנמצאת בו האבידה, שמא שלהן היא:

כדי שילך. כל אחד **לביתו בשלשה ימים.** משישמע ההכרזה וידע אם אבד לו כלום, ואם יראה שאבד יחזור שלשה ויכריז יום אחד אני איבדתי ואלו סימניה והלכה כרבי יהודה. ומשחרב בית המקדש התקינו שיהיו מכריזין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. ומשרבו האנסין דאמרי אבידתא למלכא, התקינו שיהא מודיע לשכניו ולמיודעיו ודיו:

ז **כל דבר שעושה ואוכל.** אם האבדה דבר שיכולים להאכילו את שכר מעשיו, כגון שור וחמור:

יעשה ויאכל. ולא ימכור אותו המוצא, שכל אדם נוח לו בבהמתו שהכירה בו כבר ולימדה לרצונו. ואינו חייב להטפל בה לעולם, אלא תרנגולת ובהמה גסה מטפל בה י״ב חדש. עגלים וסייחים של רעיה, כלומר שאין מגדלים אותם לפטם וכן גדיים וטלאים, מטפל בהם שלשה חדשים. ועגלים של פיטום מטפל בהם שלשים יום. אווזין ותרנגולים זכרים, הקטנים מטפל בהן שלשים יום והגדולים שאוכלים הרבה מטפל בהן שלשה ימים מכאן ואילך לוקח אותם הוא לעצמו בשומא כפי שוויין, או מוכרן לאחרים ומניח הדמים אצלו:

לפיכך אם אבדו חייב באחריותן. כיון דשרו ליה רבנן לאשתמושי בהו, אע״ג דלא אשתמש בהו כמאן דאשתמש דמי, וחייב באחריותן. והלכה כר׳ טרפון בדמי אבדה שמכר. אבל מעות עצמן של אבדה, כגון שמצא מעות בכיס או שלשה מטבעות זו על גבי זו, לא ישתמש בהם כלל:

ח **אחת לשלשים יום.** שמתעפשין כששוהין מלפותחן. וכל ספריהן היו עשויין כעין גליון:

גוללן. מתחלתן לסופן שיכנס בהם האויר:

בתחילה. מה שלא למד מעולם. לפי שצריך להשהותן לפניו:

ולא יקרא אחר עמו. לפי שזה מושך אצלו וזה מושך אצלו ונקרע:

שוטחה לצרכה. לשלוט בה אויר שלא תאכלנה עש:

לצרכן. שמתעפשים בקרקע. שצריך לתתן בקרקע דזו היא שמירתן. ולפיכך משתמש בהם לפרקים:

אבל לא לשוחקן. ולא ישתמש בהן זמן ארוך עד שישחקם:

לא יגע בהן. זהב אינו מתעפש בארץ. וכן זכוכית. ועוד שהוא נוח להשבר:

שאין דרכו ליטול. דבר שגנאי הוא לו. והתורה אמרה והתעלמת מהם, פעמים שאתה מתעלם, כגון זקן ואינו לפי כבודו:

ט **איזו היא אבדה.** שניכר בה שאין הבעלים יודעים שהיא שם:

אין זו אבדה. ואינו חייב להחזיר, שמדעת הניחוה שם:

רצה בין הכרמים. שמתקלקלים רגליה:

השב תשיבם. התורה ריבתה השבות הרבה:

לא יאמר לו תן לי סלע. שזה אומר לו אם עשית מלאכתך, היית מרבה טורח, עכשיו לפי מה שטרחת טול:

כפועל בטל. כמה אדם רוצה ליטול ולפחות משכרו ליבטל ממלאכה זו כבדה שהוא עוסק בה ולעשות במלאכה קלה כזו:

אם יש שם בית דין. אם אינו רוצה ליבטל ממלאכתו. ששכרה מרובה, מה יעשה. אם יש שם שלשה בני אדם מתנה בפניהם ואומר ראו שאני משתכר כך וכך. ואי אפשי ליבטל ליטול שכר מועט, אם תאמרו שאטול שכרי משלם. אטפל בהשבת אבדה זו:

שלו קודם. ומניח את האבדה:

י **מצאה ברפת.** אע״פ שאינה משתמרת בה כגון שאינה נעולה:

ואם היתה בבית הקברות. והוא כהן. לא יטמא לה. שהשבת אבדה עשה, השב תשיבם לאחיך. ובטומאת כהן, עשה דקדושים יהיו (ויקרא כ״א), ולא תעשה דלנפש לא יטמא בעמיו (שם). ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה:

או שאמר לו אל תחזיר. והאבידה במקום שמצוה להחזיר. הרי זה לא ישמע לו. דכתיב (ויקרא י״ט) איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו, שאם אביך אומר לך חלל את השבת אל תשמע לו. וכן בשאר כל המצות:

הלך וישב לו. בעל החמור:

מצוה מן התורה לפרוק. בחנם:

אבל לא לטעון. בחנם. אלא בשכר:

ר״ש אומר אף לטעון. בחנם. ואין הלכה ברבי שמעון:

רבי יוסי הגלילי אומר וכו׳. ואין הלכה כרבי יוסי:

יא **אבדתו קודמת.** דאמר קרא (דברים ט״ו) אפס כי לא יהיה בך אביון, הזהר שלא תהיה אתה אביון:

של רבו קודמת. והוא שיהיה רבו מובהק, שלמד רוב חכמתו ממנו. וכן כל הנך רבו דאמרינן במתניתין שקודמין לאביו, אינן אלא ברבו מובהק:

פרק ג

א **המפקיד.** ולא רצה לישבע. שבועת השומרין. שהיה יכול ליפטר אם נשבע שלא פשע בה ושלא שלח בה יד:

למי שהפקדון אצלו. דכיון דשילם קנה כל תשלומיה. ואפילו לא שילם אלא כיון שאמר בבית דין הריני משלם, קנה כל תשלומיה, לא שנא תשלומי כפל ולא שנא תשלומי ארבעה וחמשה:

ב **השוכר פרה מחבירו.** ועמד שוכר והשאילה לאחר ברשות המשכיר. שאם לא נתן לו המשכיר רשות, הא קיימא לן, שומר שמסר לשומר חייב:

ישבע השוכר. למשכיר.

שמתה כדרכה ופטור. שהשוכר פטור מן האונסין:

והשואל. שהוא חייב באונסין, משלם לשוכר, בשבועה שהוא נשבע למשכיר:

אמר רבי יוסי כיצד הלה עושה סחורה וכו׳ והלכה כרבי יוסי:

ג **אמר לשנים גזלתי לאחד מכם.** והם אינם תובעים לו כלום, אלא הוא בא לצאת ידי שמים:

נותן לזה מנה ולזה מנה. אבל שנים שתבעוהו והודה שגזל לאחד מהם, ישבע כל אחד מהם שלו גזל, ונותן מנה לזה ומנה לזה. קנס קנסוהו חכמים מפני שעבר על לא תגזול. וכן שנים שתבעו לאחד. כל אחד אומר אבי הפקיד אצלך מנה, והוא אומר אביו של אחד מכם הניח לי מנה ואיני יודע איזהו, הרי כל אחד מהם נשבע שאביו הניח אצלו מנה, ונותן מנה לזה ומנה לזה, דאיהו פשע בנפשיה דהוה ליה למידק ולזכור מי הניח אצלו המנה:

ד **שנים שהפקידו אצל אחד זה מנה וזה מאתים.** כגון דאפקידו תרווייהו כי הדדי זה בפני זה:

נותן לזה מנה ולזה מנה וכו׳ דאמר להו אתון לא קפדיתו אהדדי, ולא חשדתם זה את זה שמא חבירו יתבע המאתים. אנא נמי לא רמאי אנפשאי למידק המאתים של מי הן. ונעשו כאילו הניחו כל השלש מאות בצרור אחד, דלא הוי ליה למידק מה יש לזה בתוכו ומה יש לחבירו:

מה הפסיד הרמאי. ולעולם לא יודה על האמת:

ה **וכן שני כלים.** לרבנן אצטריכא ליה. ולא זו אף זו קתני, לא מיבעיא במנה ומאתים דליכא פסידא דשבירת כלי, אמרו רבנן נותן לזה מנה ולזה מנה, אלא אפילו בשני כלים דאיכא פסידא שצריך לשבר הכלי הגדול כדי לתת ממנו דמי הקטן, ולכשיבא אליהו נמצא שבעל הכלי הגדול הפסיד שנשבר הכלי שלו, וסלקא דעתך אמינא דבהא מודו רבנן לר׳ יוסי שהכל יהא מונח עד שיבא אליהו. קמשמע לן. והלכה כחכמים:

ו **אבודים.** על ידי עכברים או רקבון:

לא יגע בהן. למכרן לפי שרוצה אדם בקב שלו מתשעה קבין של חבירו. קב שלו חביב עליו ע״י שעמל בו, מתשעה קבין של אחרים שיקח בדמיהן אם ימכרם. ולא אמרו רבנן הרי זה לא יגע בהן, אלא שלא אבדו אלא עד כדי חסרונן המפורש במשנתינו, לחטים ולאורז תשעה חצאי קבין לכור וכו׳. אבל אם אבדו יותר מכדי חסרונן, מודים חכמים לרבן שמעון בן גמליאל דמוכרן בבית דין. והלכה כחכמים:

ז **המפקיד פירות אצל חבירו.** ועירבן הנפקד עם פירותיו והיה מסתפק מהן ואינו יודע שיעור מה שאכל. כשבא להחזירן יוציא לו חסרונות, יפחות במה הם רגילים לחסור:

תשעה חצאי קבין לכור. הכור שלשים סאין, והסאה ששה קבין:

הכל לפי המדה. כן לכל כור וכור:

הכל לפי הזמן. שהניחם בידו. לכל שנה ושנה ינכה לו כך:

מה איכפת להו לעכברים. כך אוכלים ממדה מועטת כמו ממדה מרובה. הלכך תשעה חצאי קבין לשנה בין לכור בין לעשרה כורין:

אם היתה מדה מרובה. שהפקיד אצלו הרבה, מעשרה כורין ולמעלה, לא יוציא לו חסרונות:

מפני שהן מותירות. שבימות הגורן כשמפקידים החטים, יבשים, ובימות הגשמים כשמחזירן נופחות. ובאכילת עכברים אינן נחסרין כל כך לכל כור וכור, דכולי האי לא אכלי עכברים מעשרה כורין, הלכך נפיחתו משלמת למה שעכברים אוכלים. ואין הלכה לא כרבי יהודה ולא כרבי יוחנן בן נורי. וכל השיעורים הללו בארץ ישראל ובימי התנאים. אבל בשאר ארצות ובזמנים הללו, הכל כפי מה שרגילים הזרעים לחסר באותה מדינה ובאותו זמן:

ח **יוציא לו שתות ליין.** אם הפקיד אצלו יין ועירבו עם יינו, הקנקנים בולעים שתות:

רבי יהודה אומר חומש. שהקרקע שהיו עושים ממנו הקנקנים באתריה דרבי יהודה בלע חומש. והכל לפי המקום:

אף המוכר וכו׳ כשם שאמרו שמרים במפקיד, כך אמרו במוכר. שהמוכר שמן לחבירו ונותן לו מתוך חביותיו שמן מזוקק תמיד שהוא מסתפק ממנו, הרי הלוקח מקבל עליו לפחות לו לוג ומחצה מחמת שמרים לכל מאה לוג. ואין הלכה כר׳ יהודה:

ט **לא יחדו לה הבעלים מקום.** בבית שומר, לומר לו זוית זו השאילני:

לצרכו. להשתמש בה:

לצרכה. שהיתה במקום שקרובה להשתבר:

אם משהניחה. שכלה תשמישו הניחה במקום משתמר. בין שטלטלה מתחלה לצרכו, בין שטלטלה לצרכה, פטור. דאמרינן משהחזירה הרי היא ברשות הבעלים כבתחלה, ואינו עליה אלא כשומר חנם ופטור על אונסיה, ואע״פ שלא הודיע לבעלים לומר נטלתיה והחזרתיה. ורישא דמתניתין רבי ישמעאל היא, דאמר בגונב טלה מן העדר והחזירו למקומו שהוא פטור דלא בעינן דעת בעלים. והאי דקתני לא יחדו לה הבעלים מקום, לא מיבעיא קאמר, לא

מיבעיא יחדו לה הבעלים מקום והחזירה למקומה לאחר שנשתמש בה לצרכו שהוא פטור, ואע״פ שלא הודיע לבעלים, שהרי החזירה למקום המיוחד לה, אלא אפילו לא יחדו לה הבעלים מקום, דלאו למקום מיוחד לה החזירה, פטור, הואיל והחזירה למקום משתמר, דלא בעינן דעת בעלים:

ובין משהניחה לצרכו חייב. סיפא זו אתאן לרבי עקיבא דאמר בגונב טלה מן העדר והחזירו למקומו ונאנס, לעולם הוא חייב, עד שיודיע לבעלים שגנב והחזיר. והכא נמי לאחר שנשתמש בה לצרכו ונעשה גזלן עליה אע״פ שהניחה במקום המשתמר, חייב. והאי דקתני בסיפא יחדו לה הבעלים מקום, לא מיבעיא קאמר, לא מיבעיא לא יחדו שהוא חייב משהניחה לאחר שנשתמש לצרכו, דהא לא הניחה במקום המיוחד לה, אלא אפילו יחדו לה מקום שחזר והניחה במקומה, חייב, דבעינן דעת בעלים. ורישא רבי ישמעאל וסיפא ר״ע. והכי מוקמינן לה בגמרא:

י **צררן.** בסודרו:

והפשילן לאחוריו. אע״פ ששמירה מעולה היא, חייב, שהמוליך מעות של פקדון ממקום למקום אין להם שמירה אלא בידו, דכתיב (דברים י״ד:כ״ה) וצרת הכסף בידך, אע״פ שצרורים הם, יהיו בידך. ואם בבית הוא, אין להם שמירה אלא בקרקע, ובכותל, בטפח הסמוך לתקרה או בטפח הסמוך לארץ. שאין דרך הגנבים לחפש שם. ואם שמר בענין אחר, פושע הוי וחייב. אלא אם כן התנה מתחלה עם המפקיד שעל מנת כן הוא מקבל הפקדון שלא יתחייב בכל השמירות הללו:

לבנו ולבתו הקטנים. אבל לגדולים, נשבעים הם ששמרו כדרך השומרים ופטור. ולא אמרינן בהא שומר שמסר לשומר חייב, שדרך האדם להפקיד מה שהופקד בידו, ביד אשתו ובניו. וכל המפקיד, על דעת שיתנם הנפקד ביד אשתו ובניו הוא מפקיד:

יא **אם צרורין.** וחתומין, או קשורים קשר משונה:

לא ישתמש בהן. אבל אם אינם חתומים או קשורים קשר משונה אע״פ שצרורין, הרי הן כמותרין וכאילו אינם קשורים כלל, ומותר להשתמש בהן:

חייב באחריותן. ואפילו לא נשתמש בהן הוי עליהם שומר שכר, מפני שיכול להשתמש בהם, וחייב בגניבה ואבדה. ואם נשתמש, הוו מלוה גביה וחייב אף באונסין:

רבי יהודה אומר כשולחני. והלכה כרבי יהודה:

יב **ילקה בחסר וביתר.** במה שחסר הפקדון, ובמה שהותיר. כגון שהפקיד אצלו רחל טעונה צמר, או מעוברת, ונגזזה או ילדה לאחר ששלח בה יד, משלם אותה ואת גיזותיה ואת ולדותיה, ונמצא שהוא לוקה במה שחסרה אצלו, וביתר, שאם נתעברה או טענה צמר כשהיא אצלו, משלם אותה טעונה ומעוברת כמות שהיא עכשיו, והרי לוקה ביתר:

ובית הלל אומרים כשעת הוצאה. מבית הבעלים, אם טעונה טעונה, ואם ריקנית ריקנית:

רבי עקיבא אומר כשעת התביעה. כמו שהוא הפקדון בשעת העמדה בדין. דכתיב (ויקרא ה׳:כ״ד) לאשר הוא לו יתננו ביום אשמתו, יתן כמו שהוא ביום אשמתו, ביום שמתחייב בו בדין. והלכה כבית הלל:

החושב לשלוח יד בפקדון. אמר בפני עדים אטול פקדונו של פלוני לעצמי:

בית שמאי מחייבים. דכתיב (שמות כב) על כל דבר פשע, משעה שדיבר לשלוח יד הוי פושע:

עד שישלח בו יד. דכתיב אם לא שלח ידו במלאכת רעהו. והאי על בל דבר פשע, דרשי ביה בית הלל, אמר לעבדו ולשלוחו לשלוח יד בפקדון מנין שהוא חייב, תלמוד לומר על כל דבר פשע:

כיצד הטה את החבית. השתא מפרש למלתייהו דבית הלל. ואית ספרים דלא גרסי כיצד. ומלתא באנפה נפשה היא:

ונשברה. לאחר זמן:

אינו משלם אלא רביעית. דשליחות יד אינו מתחייב באונסים עד שימשוך או יגביה דהוי קניה:

הגביהה ונטל. לאו דוקא נטל, דמכי אגבהה על מנת ליטול חייב באונסיה אפילו לא נטל ממנה כלום. ואם נטל רביעית מן החבית והחמיץ היין הנשאר בחבית אחר כן, אע״פ שלא הגביה החבית משלם כל היין, שהוא גרם ליין שהחמיץ, וגירי דידיה הוא דאהני ליה:

פרק ד

א **הזהב קונה את הכסף.** כל דבר שהוא חשוב להיות מטבע וחריף לינתן בהוצאה, דין מעות יש לו, ואינו קונה את שכנגדו שאינו חשוב מטבע ואינו חריף בהוצאה כמותו. ומי שאין טבעו חשוב וחריף, דין פירות יש לו, ומשיכתו הוא קיום דבר. לפיכך מכי משך האחד דינרי זהב, קנה השני דינרי כסף

בכל מקום שהם, ואין אחד מהם יכול לחזור בו. דדינרי זהב הוו פירות לגבי דינרי כסף:

והכסף אינו קונה את הזהב. דדינרי כסף שהם חריפים בהוצאה, דין מעות יש להם לגבי דינרי זהב. ואם משך האחד דינר כסף, לא קנה האחר דינר זהב עד שימשוך, דמעות אינן קונות. והיינו טעמא נמי שנחושת קונה את הכסף, דפרוטות של נחושת שאין טיבען חשוב כל כך, הוו פירי לגבי דינרי כסף, והכסף אינו קונה את הנחושת:

מעות הרעות. שנפסלו:

אסימון. שנעשה במדת המטבע היוצא אלא שעדיין לא טבעו עליו צורה:

כל המיטלטלין קונין זה את זה. אם החליף אלו באלו, כיון שמשך האחד קנה חבירו. והאי כל, לאתויי אפילו כיס מלא מעות בכיס מלא מעות:

ב **נתן לו מעות ולא משך הימנו פירות יכול לחזור בו.** זה וזה. ותקנת חכמים היא. דדבר תורה מעות קונות, כדאשכחן גבי הקדש דכתיב ונתן הכסף וקם לו, ומה טעם אמרו משיכה קונה ולא מעות, גזירה שמא יניח לוקח מקחו בבית מוכר זמן מרובה ותפול דליקה בשכונת המוכר ולא יחוש לטרוח ולהציל, לפיכך העמידום ברשותו לחזור בו אם ירצה, דכיון דאם יתייקרו ברשותו יתיקר ויחזור בו מן המכר ויהא השכר שלו, כדידיה חשיב להו וטרח ומציל:

אבל אמרו מי שפרע וכו׳ אע״פ שיכול לחזור בו, אוררין אותו בבית דין ואומרים עליו מי שפרע מדור המבול ומדור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה ומן המצריים ששטפו בים, הוא עתיד ליפרע ממי שאינו עומד בדיבורו, ואחר כך מחזיר לו את מעותיו:

רבי שמעון אומר כל שהכסף בידו ידו על העליונה. רבי שמעון אמלתיה דתנא קמא קאי דאמר נתן לו מעות ולא משך ממנו פירות יכול לחזור בו בין מוכר בין לוקח ואתא רבי שמעון למימר דזמנין דמי שהכסף בידו דהיינו המוכר שקבל את הכסף ידו על העליונה, ובידו לקיים את המכר אם ירצה ואין הלוקח יכול לחזור בו, כגון שהיתה עלייתו של לוקח שכורה אצל המוכר, דהשתא אם המוכר רוצה שיהיה המכר קיים אין הלוקח יכול לחזור בו אף על פי שלא משך, דטעמא מאי אמור רבנן משיכה קונה ולא מעות, גזירה שמא יאמר לו מוכר ללוקח נשרפו חטיך בעליה, הכא דעליה דלוקח היא אי נפלה דליקה איהו טרח ומייתי לה. ואין הלכה כרבי שמעון. אלא אף על פי שעלייתו של לוקח שכורה אצל המוכר, כל זמן שלא משך יכול לחזור בו בין לוקח בין מוכר:

ג **האונאה ארבעה כסף.** ארבעה מעות כסף שהם שש מעות בדינר, והסלע ארבע דינרין:

מעשרים וארבע כסף לסלע. אם היה המקח בדמי הסלע שהוא עשרים וארבע מעות דהשתא הויא אונאה שתות למקח, חייב להשיב לו כל אונאתו ארבעה כסף:

עד מתי מותר להחזיר. מי שנתאנה. והא דנקט לשון מותר, לאשמועינן דליכא אפילו מי שפרע להחזיר המקח או שיתן לו אונאתו:

עד כדי שיראה. המקח לתגר או לאחד מקרוביו. ואם שהה יותר, מחל על אונאתו. והמוכר לעולם חוזר, שהרי אין המקח בידו שיוכל להראות לתגר או לקרובו אם נתאנה. ואם נודע שבא לידו דבר כיוצא בממכרו וידע שטעה ושתק ולא תבע, אינו יכול לחזור ולתבוע, שהרי מחל:

ושמחו תגרי לוד. שהיו בקיאין בסחורה ומוכרין ביוקר. ואין הלכה כר׳ טרפון:

ד **אין אונאה לתגר.** מפני שהוא בקי ומסתמא אחולי אחיל גביה, והאי דזבנא הכי, משום דאתרמי ליה זבינא אחריתי. והשתא הוא דקבעי למיהדר ביה ואין הלכה כר׳ יהודה:

מי שהוטל עליו ידו על העליונה. מי שנתאנה:

תן לי מעותי. אם נתאנה לוקח. ומתניתין רבי יהודה הנשיא היא. ולית הלכתא כוותיה, אלא אם האונאה שתות, קנה ומחזיר אונאה. יותר משתות, בטל מקח:

ה **כמה תהא סלע חסרה.** מטבע היוצא ותמיד הוא שוחק וחסר, במה תחסר ואם הוציאה לא תהא אונאה:

ארבע איסרין. לסלע:

איסר לדינר. והוא אחד מן עשרים וארבע בו. דשש מעה כסף הוא דינר, מעה שני פונדיונים, פונדיון שני איסרין:

ארבעה פונדיונים. אחד משנים עשר:

שמונה פונדיונות. שתות. כשאר אונאה. וכן הלכה:

ו **בכרכים.** שיש שם שלחני. עד כדי שיראה לשולחני:

בכפרים. שאין שם שלחני:

עד ערבי שבתות. שבא להוציא בערב שבת לסעודת שבת, אז ידע אם יוכל להוציאה ויקבלוה ממנו:

ואם היה מכירה. הכי קאמר, ואם חסיד הוא ורוצה לעשות לפנים משורת הדין, אם מכיר שהיא הסלע שנתן לו, יקבלנה ממנו אפילו לאחר שנים עשר חודש:

ואין לו עליו אלא תרעומת. הכי קאמר, ואחר שאינו חסיד ולא רצה לקבלה ממנו, אין לזה עליו אלא תרעומת. דאיהו הוא דאפסיד אנפשיה שלא החזירו בזמנו:

ונותנה למעשר שני. אחסרה כדי אונאה קאי. ונותנה למעשר שני בשוויה ואינו חושש משום אסימון שאין מעשר שני מתחלל אלא במטבע שיש בו צורה, דשם מטבע יש עליו, דמי שאינו לוקחה בשוויה בתורת מטבע אלא כמו נסכא של כסף, אינו אלא נפש רעה:

ז **האונאה ארבעה כסף.** למקח סלע שהוא עשרים וארבע מעות כסף. נמצא האונאה שתות כדאמרן. וחזר ושנאה משום דבעי למתני הטענה שתי כסף:

והטענה שתי כסף. שאין שבועת הדיינים על טענה שהיא פחותה משתי כסף, שטענו שוה שתי מעות כסף יש לי בידך, וזה יודה לו מהם שוה פרוטה ויכפור השאר, או יודה לו הכל ויכפור פרוטה:

וההודאה שוה פרוטה. להיות הודאה במקצת ויתחייב שבועה:

המוצא שוה פרוטה. אבל בציר מהכי אינו חייב להכריז, דכתיב (דברים כ״ב:ג׳) אשר תאבד ממנו, פרט לאבדה שאין בה שוה פרוטה:

יוליכנו אחריו. אם הודה שנשבע לשקר, דאז אין לו כפרה עד שיחזירנו לידו ממש ולא ליד שלוחו, דכתיב (במדבר ה׳:ז׳) ונתן לאשר אשם לו:

ח **האוכל תרומה.** גדולה. זר שאכל תרומה גדולה בשוגג:

ותרומת מעשר. מעשר מן המעשר:

ותרומת מעשר של דמאי. הלוקח תבואה מעם הארץ, צריך להפריש תרומת מעשר, אבל לא תרומה גדולה, שהיו הכל זהירים בה:

והחלה והבכורים. כל הני חמשה חד נינהו, דכולהו איקרו תרומה, ומשם אחד הם באין:

נטע רבעי. גמר קודש קודש ממעשר שני דמוסיף חומש. ותרווייהו נמי חד חשיב להו, דמחד קרא נפקי כיון דממעשר יליף:

ומעשר שני שלו. דוקא. מוסיף חומש, דאיש ממעשרו כתיב:

הקדשו. ולא של אחרים, המקדיש כתיב:

הנהנה. בשוגג, חייב קרבן מעילה וחומש:

ט **אלו דברים שאין להם אונאה וכו׳** דאמר קרא (ויקרא כה). וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך, דבר הנקנה מיד ליד, יצאו קרקעות שאינן מיטלטלין, יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות, יצאו שטרות. דכתיב וכי תמכרו ממכר, דבר שגופו מכור וגופו קנוי, יצאו שטרות שאינם עומדים אלא לראיה שבהן. הקדשות, אמר קרא אחיו, אחיו ולא הקדש:

לא תשלומי כפל. דכתיב בטוען טענת גנב (שמות כב) על כל דבר פשע, כלל. על שור על חמור וכו׳, פרט. על כל אבדה, חזר וכלל. כלל ופרט וכלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט. מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון, אף כל דבר המטלטל וגופו ממון. יצאו קרקעות שאינן מיטלטלין. יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות. יצאו שטרות שאע״פ שהם מיטלטלין אין גופן ממון. הקדשות, אמר קרא רעהו, רעהו ולא הקדש:

ולא תשלומי ארבעה וחמשה. אם גנב וטבח ומכר שור או שה של הקדש. דתשלומי ארבעה וחמשה אמר רחמנא ולא תשלומי שלשה לשה וארבעה לשור, דכיון דאמעיט מכפל, בציר להו חדא, שהכפל בטובח ומוכר בכלל תשלומי ארבעה וחמשה הן:

נושא שכר אינו משלם. דכתיב (שם) כי יתן איש אל רעהו, כלל. חמור או שור או שה, פרט. וכל בהמה לשמור, חזר וכלל. כלל ופרט וכלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט. מה הפרט מפורש דבר המיטלטל וכו׳. הקדשות, אמר קרא רעהו, ולא הקדש:

קדשים שחייב באחריותן. אמר הרי עלי עולה והפרישה והוממה ומכרה:

יש להם אונאה. דכיון דאם מתה או נגנבה חייב באחריותה, דיליה היא, ואל תונו איש את אחיו קרינא ביה:

ושאינו חייב באחריותן. כגון דאמר הרי זו:

אף המוכר ספר תורה. לפי שאין קץ לדמיה:

מרגלית ובהמה. מפני שאדם רוצה לזווגן. מי שיש לו שור יפה לחרישה מחזר על אחר שכמותו [לצמדו עמו בעול] שאם בא להצמיד תחת העול שור חלש עם הבריא מקלקל את הבריא, וכן מרגלית נאה למלאות עם חברתה בזהב מן היחידית. ואין הלכה לא כר׳ יהודה ולא כר׳ שמעון:

י **כך אונאה בדברים.** שנאמר (ויקרא כ״ה:י״ז) ולא תונו איש את עמיתו ויראת מאלהיך, זה נאמר באונאת דברים שאין טובתן ורעתן מסורה להביר אלא ללבו של מדבר שיודע אם לרעה מתכוין אם לטובה:

יא **אין מערבין פירות בפירות.** בעל הבית האומר לחבירו פירות שדה פלוני אני מוכר לך, לא יערבם בפירות שדה אחר:

ואין צריך לומר חדשים בישנים. פסק למכור לו ישנים, לא יערב עמהם חדשים. שהישנים יבשים ועושים קמח יותר מן החדשים:

מפני שמשביחו. קשה משביח את הרך, לפיכך פסק עמו רך מערב בו קשה, אבל פסק עמו קשה לא יערב בו את הרך:

אין מערבין שמרי יין. של חבית זו ביין של חבית אחרת:

אבל נותן לו את שמריו. של יין עצמו:

לא ימכרנו בחנות. פרוטה פרוטה:

אלא אם כן הודיעו. לכל אחד ואחד מהן, מים מעורבין בו:

ולא לתגר. לא ימכרנו ביחד ואף ע״פ שהודיעו, לפי שאינו לוקחו אלא לרמות ולמכרו בחנות:

מקום שנהגו להטיל מים ביין. דוקא בין הגתות יטיל. דכיון שנהגו אין כאן טעות, שכל היינות בחזקת כן:

יב **התגר נוטל מחמש גרנות.** שהכל יודעים בו שלא גדלו בשדותיו ומבני אדם הרבה לוקח ובחזקת כן לוקחים ממנו:

מגורה. אוצר שאוגרין בו תבואה. גורן, הוא שדשין בו את התבואה. ודרך התגר לקנות מבעלי בתים בשעת הגורן ולהכניס למגורה שלו:

פיטס. גיגית גדולה:

ובלבד שלא יתכוין לערבן. להוציא קול לקנות הרוב ממקום משובח ולערב בו ממקום אחר ושכניו סבורים שכל הפירות מאותו מקום:

ולא יפחות את השער. למכור בזול. מפני שהוא מרגיל לבא אצלו ומקפח מזונות חביריו:

זכור לטוב. שמתוך כך אוצרי פירות מוכרין בזול. וכן הלכה:

גריסין. פולין גרוסות בריחים, אחת לשתים:

לא יבור. את הפסולת. לפי שמתוך שנראות יפות הוא מעלה את דמיהן הרבה מדמי הפסולת שנטל מהן:

וחכמים מתירין. שיכול הלוקח לראות ולהבחין כמה דמי הפסולת שנברר, מאלו שישנן באחרים. וטוב לו להעלות בדמיהן של אלו שהן מבוררים מפני הטורח. והלכה כחכמים:

שלא יבור מעל פי המגורה. למעלה להראות יפות, ואת הפסולת שבתוכו לא בירר:

לפי שאינו אלא כגונב את העין. בבריריתו:

מפרכסין. מתקנין ומיפין:

לא את האדם. עבד כנעני העומד לימכר:

פרק ה

א **איזהו נשך.** שהוא נושך. דשקל מיניה מאי דלא יהיב ליה:

המרבה בפירות. המרבה שכר לעצמו בפירות. ובין בהלואת כסף ובין בהלואת פירות הוי רבית. שהרי מתרבה ממונו. אלא דבסיפא, רבית דרבנן קמפרש שהוא דרך מקח וממכר:

דינר זהב. עשרים וחמשה דינרי כסף:

וכן השער. כך היו נמכרין בעיר. והותר לו לתת מעות עכשיו על מנת ליתן לו זה חטין כל ימות השנה בדמים הללו כשיעור מעותיו ואע״פ שעכשיו אין לו חטין, דתנן בפרקין יצא השער פוסקין, אע״פ שאין לזה יש לזה, ויכול המוכר הזה לקנותם עתה במעות הללו:

עמדו חטין בשלשים דינרין אמר לו תן לי חיטי. וזה מותר אם נתן לו חטין. אבל אם פסק לתת לו בהן יין, אסור, שמא יוקיר היין, הואיל ואין לו יין. ואע״פ שפוסק עמו כשער היין של עכשיו וכבר יצא השער, הואיל ואינו נותן לו דמים שנוכל לומר יכול הוא לקנות יין בדמים שקבל אלא בא לעשות

עליו דמי החטין חוב ולפסוק על החוב יין, אסור אם יין אין לו. דאי הוה ליה יין, הוי קנוי לו מעכשיו לזה שבא לפסוק על החוב יין. וכי אייקר ברשותיה אייקר:

ב **מרבין על השכר.** בשכר המתנת מעות השכירות:

ואין מרבין על המכר. בשכר המתנת המקח. וטעמא, משום דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, הלכך כי שקיל מיניה סלע בחודש דהוו להו שתים עשרה סלעים אין זה שכר המתנת מעות, שהרי לא נתחייב לשלם לו שכירות עד סוף החודש, והאי דאמר ליה אם עכשיו תתן לי הרי היא שלך בעשר סלעים, אי הוה מקדים ליה הוה מחיל ליה מדמי השכירות ומוגר ליה בפחות משויה. אבל גבי מכר משמשך המקח דינו ליתן המעות. וכי אמר ליה אם מעכשיו תתן הרי היא לך באלף זוז, הן הן דמיה, וכי מטפי עלייהו לגורן, שכר המתנת מעות הוא:

מכר לו את השדה וכו׳ והוא הדין מטלטלין וכל סחורה אם מכר לו יותר משויה בשכר המתנת מעות, אסור, והוי אבק רבית מדבריהם. וכל אבק רבית אם נתן אינה יוצאה בדיינים. דאילו רבית קצוצה דאורייתא יוצאה בדיינים:

ג **הבא מעות וטול את שלך אסור.** הבא מותר מעות שעליך וטול שדה שלך, אסור לעשות כן. וכגון שאמר לו מוכר ללוקח לכי מייתית מותר המעות קנה מעכשיו. לפיכך אסור לעשות כן, שאם יאכל מוכר הפירות בתוך כך, לכשיביא זה המעות נמצא שדה זו קנויה לו מיום המכר, וזה אכל הפירות בשכר המתנת מעותיו. ואם יאכל לוקח פירות מעכשיו, שמא לא יביא מותר המעות ויחזיר לו זה מה שקבל ונמצא שלא היתה שדה קנויה לו, דהא לכי מייתית קני מעכשיו אמר ליה, והא לא אייתי, ומעות הראשונות כמלוה בעלמא היו אצל מוכר, וזה אכל פירות בשכרו:

הרי היא שלו. וכגון דאמר ליה קני מעכשיו אם לא אביא לך מכאן עד שלש שנים, דלאו אסמכתא היא אלא קנין גמור, שעל מנת מכר גמור החזיק בה מעכשיו בדמים הללו ואזולי אוזיל גביה, וזה קבל עליו שאם יחזיר לו מעותיו עד שלש שנים יקבלם. והפירות יהיו מונחים ביד שליש, אם יחזיר הלוה מעותיו למלוה עד שלש שנים יתן הפירות ללוה, ואם לאו יתן הפירות למלוה, שהיתה השדה קנויה לו משעת הלואה, ואותה הלואה דמי השדה היתה:

ד **אין מושיבין חנוני למחצית שכר.** לא יאמר בעל הבית לחנוני הרי פירות נמכרים בשוק ארבע סאין בסלע ואתה מוכרן בחנות פרוטה פרוטה ומשתכר סאה, הילך פירות ושב ומכור בחנות והריוח נחלוק. וטעמא דמלתא, משום דקיימא לן הך עסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון, סתם המקבל פרקמטיא למחצית שכר מקבל עליו אחריות חצי הקרן באונסין וזולא, הילכך ההיא פלגא כיון דמיחייב באונסין מלוה היא אצלו שהרי היא שומא אצלו במעות בשער השוק ודינו ליטול חצי שכר, נמצא מתעסק בחציו של בעל הבית שהוא פקדון אצלו בשכר המתנת מעות המלוה, לפיכך אסור. אלא אם כן נותן לו שבר עמלו שהוא עמל באותו החצי כפועל בטל של אותה מלאכה דבטל מינה, אם היה נגר או נפח, כמה אדם רוצה ליטול ליבטל ממלאכה כבדה כזו ולעשות מלאכה קלה:

אין מושיבין תרנגולים למחצה. לשום ביצים בדמים לבעל התרנגולת להושיבה עליהם לגדל אפרוחים למחצית שכר מה שיהיו האפרוחים שוים יותר על דמי הביצים, דהואיל וזה מקבל עליו אחריות חצי דמי הביצים אם יתקלקלו או אם ימותו, הוה ליה פלגא מלוה, נמצא זה מגדל את חציין השני בשכר המתנת מעותיו:

ומזונו. מזון שהוא מוציא באפרוחים:

ואין שמין עגלים וסייחין למחצה. עכשיו הם שוים כך וכך, קבלם עליך לגדלם שנתים למחצית שכר, ולמחצית הפסד אם ימותו:

אבל מקבלים עגלים וסייחים. קטנים. בלא שומא שאם ימותו לא ישלם כלום ואם יחיו יחלקו ביניהם:

שיהיו משולשים. פירוש בשיעמדו על שליש גדולן ואז יחלוקו:

וחמור עד שתהא טוענת. משאוי. כך היה מנהגם לגדלם קודם חלוקה:

ה **שמין פרה.** גדולה, וחמור גדול. שראויין למלאכה, ומלאכתן כולה למקבל:

למחצה. לחלוק שבח שישביחו, בדמים ובולדות:

לחלוק את הולדות מיד. כשתבוא שעת חלוקתן, בבהמה דקה שלשים יום ובגסה חמישים יום:

שמין עגל עם אמו. ואין צריך ליתן עמל ומזון לעגל אלא לאם. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל:

ומפרין על שדהו. לשון פרה ורבה. ואית דגרסי ומפריז, בזיי״ן. לשון פרזות תשב ירושלים (זכריה ב׳:ח׳). כלומר מרחיב על שדהו. והוא שיאמר לו [חוכר למחכיר] אתה רגיל ליקח בחבירות שדך עשרה כורין לשנה, הלויני מאתים זוז שאוכל להוציא לזבל שדה זו ולזרעה ולחרשה ואני מעלה לך

בחכירותה י״ב כורים לשנה ואחזיר לך מעותיך, זה מותר, דהוי כאילו מעדיף לו שני כורים הללו מפני שחוכר ממנו שדה טובה ומשובחת שחכירותה יפה מחכירות שדה רעה:

ו **אין מקבלין צאן ברזל.** כל אחריות הנכסים על המקבל, ושם אותם עליו במעות, וכל זמן שאין נותן לו מעותיו חולקים השכר. ואע״ג דמשנה יתירה היא, דהא תנא ליה לעיל אין מושיבים חנוני למחצית שכר משום דמקבל עליה פלגא בהפסד, וכל שכן הכא דקבל כל האחריות עליו. נקט ליה משום סיפא. אבל מקבלים צאן ברזל מן הנכרים:

מדעת הנכרי. כגון ישראל שלוה מעות מנכרי ברבית וביקש להחזירם לו, מצאו ישראל אחר ואמר תנם לי ואני אעלה לך בדרך שאתה מעלה לו. אם העמידו אצל נכרי, אע״פ שישראל נותנם לו במצות הנכרי, מותר. ואם לא העמידו אצל נכרי, אסור. דהוא ניהו דקא מוזיף ליה בריבית:

ז **היה הוא תחלה לקוצרים.** ויש לו גדיש ועדיין לא יצא השער:

פוסק עמו. באיזה שער שירצה. דכיון דיש לו אין כאן רבית, דמעכשיו אותו גדיש קנוי לו. ואע״ג דלא משך, כיון דכי אין לו נמי לא הוה אלא אבק רבית דרבנן, כי יש לו לא גזור:

על העביט. כלי גדול שצוברים בו את הענבים לפני דריכה והם מתחממים להוציא יינם יפה. ושל זיתים קרוי מעטן:

על הבצים של יוצר. אם הכניס עפר ועשאו בצים לעשות מהן קדרות, פוסק עמו על הקדירות באיזה שעי שירצה, ואע״פ שלא יצא השער:

ועל הסיד. פוסק עמו באיזה שער שירצה משישקענו בכבשן העצים והאבנים לשרוף ולעשות מהן סיד:

וחכמים מתירין. איכא בין חכמים לת״ק, דת״ק כל ימות השנה קאמר. ופליג עליה רבי יוסי ואמר לא שנא ימות החמה ולא שנא ימות הגשמים עד שיהיה לו למוכר זבל באשפות. וחכמים מתירין דוקא בימות החמה, שאע״פ שאין לו, יש לאחרים, שהכל יש להן זבל שכבר נרקב ונשוף בימות הגשמים. אבל בימות הגשמים לא. והלכה כחכמים:

כשער הגבוה. אם יפחות השער ממה שהוא עכשיו, תתן לי בשעור הזול. גבוה, היינו בזול שנותנין פירות גבוהים ורבים בדמים מועטים:

תן לי כזה או תן לי מעותי. שהרי לא משך ויכול לחזור בו, ואפילו מי שפרע ליכא הואיל ולא נתן מעותיו על מנת לקבל עכשיו אלא לאחר זמן, ובתוך כך נשתנה השער, סתם דעתיה דאינש אתרעא זילא פסיק. ואין הלכה כרבי יהודה:

ח **חטין בחטין לזרע.** סאה בסאה מותר להלוות לאריס דוקא בשרוצה לזרעו. וטעמו, דבאתרא דאריס הוא שנותן הזרע, אם אין לו זרע לזרוע השדה יסלקנו בעל הבית, וכשלוה האריס מבעל הבית וזורע ובשיוקירו חטין יתן חטין, אין זו הלואה, אלא הרי הוא ביורד לתוכה מעכשיו על מנת שיטול בעל הבית הזרע תחלה מחלק שיגיע לאריס והאריס יטול השאר שכר טרחו, יעל מנת כן ירד שיטול פחות משאר אריסין בשיעור הזרע, ואין כאן רבית:

שהיה רבן גמליאל. כלומר, לכך הוצרך לשנות משנה זו, לפי שהיה רבן גמליאל מחמיר שאם הוזלו נוטל כשער הזול, ואשמעינן מתניתין לא שהלכה בן אלא שרצה להחמיר על עצמו:

ט **הלויני עד שיבוא בני.** דכיון שיש לו, שפיר דמי. דלא גזור רבנן אלא בשאין לו. ואפילו אין לו אלא סאה אחת, לווה עליה כמה כורין, דכל חדא וחדא אמרינן זו תהא תחתיה, שהרי אינה קנויה למלוה וביד הלוה למכרה ולאכלה, ובשלוה בל אחת ואחת לוה בהיתר:

וכן היה הלל אומר לא תלוה אשה. ואין הלכה בהלל. אלא הלכה כחכמים שאומרים לוין סתם ופורעין סתם:

י **נכש עמי.** היום ואנכש עמך למחר. ניכוש הוא עקירת העשבים הרעים הגדלים בתבואה:

עדור. חפור:

לא יאמר לו נכש עמי ואעדור עמך. פעמים שזו קשה מזו, ויש כאן אגר נטר:

כל ימי גריד אחד. ולא חיישינן אם יום אחד גדול מחבירו. וכן כל ימי רביעה אחד. ומותר לומר עדור עמי יום זה של גריד. ואני אעדור עמך יום אחר של גריד. וכן ברביעה:

גריד. ימות החמה:

רביעה. ימות הגשמים:

ואני אחרוש עמך ברביעה. שימי רביעה קשים למלאכה שבשדות:

יא **עוברים משום לא תתן וכו׳** מלוה עובר בכולן. לוה עובר משום בל תשיך, שהוא לשון מפעיל לאחרים, לא תגרום שאחיך ישוך, ועובר על ולאחיך לא תשיך, ולפני עור לא תתן מכשול. ערב ועדים עוברים על לא תשימון עליו נשך בלבד:

פרק ו

א **השוכר.** והטעו זה את זה. אחד מן האומנין ששלחו בעה״ב לשכור את חביריו והטעה אותם, כגון שאמר לו בעל הבית לשכור כל א׳ בארבעה דינרים ליום, והלך הוא ושכרם בשלשה, אין להם עליו אלא תרעומת, דהא סבור וקביל בשלשה, אלא שיכולים לומר לו לית לך אל תמנע טוב מבעליו. פירוש אחר, הטעו זה את זה, שחזרו בהם ולא רצו ללכת לעשות מלאכתו של בעה״ב כמו ששכרו עמו, או בעה״ב חזר בו כגון שאמר להם אי אפשי בכם בבוקר קודם שילכו אצל המלאכה:

ואת הקרר. ברי״ש גרסינן, כלומר בעל הקרון:

פרייפרין. עצים משופין לעשות אפריון:

חלילים. למת או לחתן:

המשרה. מים ששורין בהן פשתן:

מקום שאין שם אדם. שהוא אינו מוצא פועלים לשכור והפשתן אבד:

שוכר עליהם. בני אדם כשיעור שכרן. אבל לא ביותר משיעור שכרן:

או מטען. אומר שיתן להם זוז. יתר, ואינו נותן אלא מה שהתנה מתחלה:

ב **השוכר את האומנין.** בקבלנות, כך מלאכה בכך וכך מעות:

וחזרו בהם. לאחר שעשו מקצתה:

ידן על התחתונה. אם הוקרו פועלים ואינו מוצא מי שיגמרנה בשכר שהיה מגיע לאלו על העתיד לעשות, מעכב משכרם ממה שעשו, כל מה שיצטרך להוציא עד שתגמר מלאכתו בשכר שפסק עם אלו. ואם הוזלו פועלים וימצא מי שיגמרנה בפחות, ישומו להם מה שעשו ויתן להם מה שפסק, עשו חציה יתן להם חצי שברן, ואין יכולים לומר לו הרי פועלים אחרים תחתנו לגמור מלאכתך ותן לנו כל שכרנו חוץ ממה שיטלו אלו:

ואם בעה״ב חוזר בו ידו על התחתונה. יתן להם לפי מה שעשו, ואם הוזלה מלאכת הפועלים על כרחו יתן להם כמו שפסק, חוץ ממה שצריך להוציא בהשלמתה:

כל המשנה ידו על התחתונה. כגון נתן צמר לצבע לצבעו אדום וצבעו שחור, אם השבח יותר על היציאה אין נותן לו שכרו שלם אלא דמי יציאת עצים וסממנים, ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו את השבח:

וכל החוזר בו ידו על התחתונה. לאתויי המוכר שדה לחבירו באלף זוז ונתן לו מהם מאתים זוז וחזר בו המוכר, יד לוקח על העליונה, רצה אומר לו תן לי מעותיו רצה אומר לו תן לי קרקע כנגד מעותי. ואם לוקח חוזר בו, יד מובר על העליונה, רצה אומר לו הילך מעותיך, רצה אומר לו הילך קרקע כנגד מעותיך:

ג **בהר והוליכה בבקעה בבקעה והוליכה בהר.** בראש ההר. ואף על פי שהדרך חלק וישר, חייב כשמתה מחמת אוירא שלא הוחלקה ולא הוחמה, דהואיל ושינה בה יכול לומר לו לא מתה זו אלא מחמת שלא היתה למודה באויר הר וקשה לה, או לא היתה למודה באויר בקעה וקשה לה. ומשום הכי לא מפליג הכא בין הוחלקה להוחמה במו דמפליג בסיפא:

אם החליקה פטור. שבהר היא ראויה להחליק יותר, שראש ההר חד ומשופע לצדדין:

ואם הוחמה חייב. שהבקעה מעלה הבל לפי שההרים סביבה ואין אויר שולט בה, ואם הוחמה מחמת העלותה בהר, חייב, שהמעלה גרמה לה, והוא שינה להוליכה בהר:

והבדיקה. נסמית בדוק שבעין. פירוש אחר, התליעו רגליה:

או שנעשית אנגריא. שנלקחה לעבודת המלך:

אומר לו הרי שלך לפניך. ודוקא בשאמר לו חמור זה, ושכרו למשאוי. אבל אם שכרו לרכוב עליו, אפילו אמר לו חמור זה, אינו יכול לומר לו הרי שלך לפניך. שמא תפול תחתיו בגשר או תשליכנו באחת הפחתים. ובן אם השכיר לו חמור סתם אפילו למשאוי, אינו יכול לומר לו הרי שלך לפניך, אלא חייב להעמיד לו בהמה אחרת. ואם אינו מעמיד לו בהמה אחרת, אינו חייב ליתן לו כלום מכל שכר הדרך שהלך עמו:

מתה או נשברה חייב. המשכיר למכור העור והנבלה לכלבים ולהוסיף מעות ולהעמיד לו חמור. או ישכור לו אחר בדמי הנבילה, שהרי חמור זה שיעבד לו. או יחזיר לו שכרו:

ד **השוכר את הפרה לחרוש וכו׳** וכל כלי המחרישה לבעל הפרה, ונעריו הולכים עם בהמתו וחורשים בה:

נשבר הקנקן. יתד המחרישה שבו הברזל:

חייב. שהרים קשים לחרוש מן הבקעה מפני הסלעים שיש שם:

ודש בתבואה. פטור אם החליקה:

ה **והביא עליה שעורים.** שהן קלים מחיטין:

חייב. בקלקולה אם הוסיף שלשה קבין. ולא אמרינן הואיל והשעורים קלין יש לו להוסיף עד כדי כובד לתך חטין שהוא משא החמור:

מפני שהנפח קשה. לבהמה כמשאוי. אע״פ שאין משאו כבד במשא החטין, הרי נפחן כנפח החטין והנפח כמשאוי:

לתך. חצי כור. והכור שלשים סאין:

סומכוס אומר וכו׳ והלכה כסומכוס. ואם הוסיף פחות משיעור זה, פטור אם הוזק החמור, ונותן שכר התוספת בלבד:

ו **כל האומנין.** קבלנים שמקבלים עליהם לעשות מלאכה בבתיהם:

שומרי שכר. להתחייב בגנבה ואבידה. דבההיא הנאה דתפס ליה אאגרא הוי עליה שומר שכר:

וכולן שאמרו טול את שלך. שכבר גמרתיו ואיני מעכבו לתפסו על שכרי ומאחר שתוליכנו תביא מעות, הרי הוא משם ואילך שומר חנם:

שמור לי ואשמור לך. שמור לי היום ואשמור לך למחר. אבל שמור, לי אתה זה, ואני שומר לך זה האחר במקומו והכל בזמן אחד, זו שמירה בבעלים היא ופטור:

הנח לפני שומר חנם. אבל הנח לפניך, או הנח סתם, אפילו שומר חנם לא הוי. דלא קביל עליה נטירותא בלל:

ז **הלוהו.** מעות:

על המשכון שומר שכר. בין הלוהו ואח״כ משכנו, בין משכנו ואחר כך הלוהו. ומאי שכר שכר מצוה:

הלוהו מעות שומר חנם. דלית ליה לר׳ יהודה שכר מצוה לענין דינא:

הלוהו פירות שומר שכר. דדרך פירות להרקיב. ואין הלכה כר׳ יהודה:

מותר אדם להשכיר. לאחרים:

משכונו של עני. שבידו:

להיות פוסק עליו. שכר:

והולך. תמיד ופוחת מן החוב. ודוקא במשכון דנפיש אגריה וזוטר פחתיה, כגון מרא וקרדום וכיוצא בהן. וכן הלכה:

ח **בין שומר חנם ובין שומר שכר ישבע.** קא סלקא [דעתיה] ישבע שלא פשע ויפטר:

רבי אליעזר אומר זה וזה ישבע וכו׳ כלומר, אף אני שמעתי מרבותי כר׳ מאיר דזה וזה ישבע, אבל תמה אני על זה ועל זה היאך נפטרין בשבועה, דשומר שכר היאך פטור בשבועה דלא פשע, הא בלא פשיעה נמי חייב, שאין זה אונס אלא דומיא דגניבה ואבידה שהן קרובים לפשיעה ולאונס. ועוד, אי שלא במקום מדרון נשברה, אפילו שומר חנם היכי מצי משתבע שלא פשע, הא ודאי פשיעה היא. ור״מ סבר, שבועה זו לא מן הדין היא אלא תקנת חכמים היא, שאם אי אתה פוטר המעביר חבית ממקום למקום מן התשלומין ע״י שבועה זו, אין לך אדם שיעביר חבית לחבירו ממקום למקום לפיכך תקנו שישבע שלא בכוונה שברתיה ויפטר:

פרק ז

א **השוכר את הפועלים.** אינו רשאי לכופן. ואע״ג דטפא להו אאגרייהו משאר פועלים, לא מצי אמר להו האי דטפאי לכו אאגרייכו אדעתא דמקדמיתו ומחשכיתו בהדאי, דאמרי ליה האי דטפאת לן אדעתא דעבדינן לך עובדתא שפירתא:

במתיקה. לפתן:

הכל כמנהג המדינה. הכל לאתויי דוכתי דנהיגי פועלים למיכל ולמשתי בצפרא בביתו של בעל הבית קודם שיצאו למלאכתם, דאי אמר להו בעל הבית קדימו לעבידתייכו בשדה ואביא לכם מאכלכם שם, אמרי ליה לא, אלא עתה נאכל בבית קודם שנצא השדה כמנהג המדינה:

מעשה ברבי יוחנן בן מתיא. בגמרא מפרש דחסורי מחסרא והכי קתני, ואם פסק להם מזונות, מזונות ריבה להם, כלומר, כיון דלא הוה צריך לאתנויי

שהרי ממנהג המדינה היו אוכלים, ואתני בהדייהו ליתן להם מזונות, מזוני יתירי קאמר, ומעשה נמי ברבי יוחנן וכו׳:

בשעתו. בעת מלכותו. דמלך והדיוט הוה:

שהם בני אברהם יצחק ויעקב. וסעודתו של אברהם גדולה משל שלמה, דאילו אברהם שלשה פרים לשלשה אנשים, ובסעודת שלמה יהודה וישראל רבים כחול אשר על שפת הים:

עד שלא יתחילו במלאכה. דאין כאן אלא דברים. דאילו משיתחילו לא תוכל לחזור:

רבן שמעון בן גמליאל אומר וכו׳ והלכה כרבן שמעון בן גמליאל:

ב **ואלו.** פועלים:

אוכלים מן התורה. במה שעוסקין בו:

גמר מלאכה. כשתולשין אותו. דכתיב (דברים כ״ד) ואל כליך לא תתן, בשעה שאתה נותן לכליו של בעל הבית אתה אוכל, דהיינו כשתולשין אותו:

ובתלוש מן הקרקע. ואם מתעסק בדבר התלוש אוכל באותו דבר עד שלא נגמרה מלאכתו למעשר, אם הוא בר מעשר. או עד שלא נגמרה מלאכתו לחלה, אם הוא בר חלה. דאמר קרא (שם כ״ה) לא תחסום שור בדישו, ומדלא קאמר לא תדוש בחסימה, שמע מינה לאקושי חוסם לנחסם ונחסם לחוסם, מה נחסם שהוא שור אוכל בתלוש כשעושה בו מלאכה, כך חוסם שהוא אדם אוכל בתלוש כשעושה בו מלאכה, ומה חוסם וכו׳. ומה דיש מיוחד, דבר שהוא גדולי קרקע ולא נגמרה מלאכתו למעשר ובשעת גמר מלאכה פועל אוכל בו, אף כל דבר שהוא גידולי קרקע ולא נגמרה מלאכתו למעשר כשהוא בשעת גמר מלאכה פועל אוכל בו. יצא החולב והמחבץ והמגבן, שאינן גדולי קרקע. ויצא המבדיל התמרים והגרוגרות המחוברים יחד, שנגמרה מלאכתם למעשר. ויצא המנכש בשומים ובבצלים, שמסיר הקטנים שאינן גדלים לעולם מבין האחרים להרחיב מקום לגדולים, שאין זו שעת גמר מלאכה. שכל אלו וכיוצא בהן אין פועל אוכל בהן:

ג **עד שיעשה בידיו ורגליו.** מה שור בידיו וברגליו אף פועל בידיו וברגליו, דהא אתקש חוסם לנחסם. ואין הלבה בר׳ יוסי ברבי יהודה:

ד **מפני השב אבדה לבעלים.** שלא יבטל ממלאכתו ויאכל:

אמרו פועלים אוכלים בהליכתן מאומן לאומן. בשגמרו שורה זו והולכים להתחיל בחברתה. ואף על גב דההיא שעתא לאו שעת מלאכה היא, ניחא ליה לבעל הבית בהא:

וחמור כשהיא פורקת. בהליכתה אוכלת ממשאוי שעל גבה עד שתהא פורקת:

ה **אפילו בדינר.** אפילו היא שוה דינר:

לא יאכל פועל יותר על שכרו. דאמר קרא בנפשך, כשכירותו, שעליו הוא מוסר את נפשו לעלות בכבש וליתלות באילן:

מלמדין. אומרים לו דרך עצה הוגנת. ותנא קמא פליג אחכמים ואמר אין מלמדין. והלכה כחכמים:

ויהא סותם את הפתח. שימנעו מלשכרו:

ו **קוצץ.** ליטול מעות ולא יאכל:

על ידי עצמו. בשביל עצמו:

מפני שיש בהן דעת. וידעי וקא מחלי:

ז **נטע רבעי.** פירות של אילן בשנה הרביעית, שאינן נאכלין אלא בירושלים או פודה אותן ומעלה הדמים לירושלים:

נתפרסו עיגוליו. עיגולי דבלה שנתפרדו ושכר פועלים לחברן, או חביות שנפתחו ושכר פועלים לסתמן:

הרי אלו לא יאכלו. שכבר נגמרו מלאכתם והוקבעו למעשר והרי הן טבל:

ח **שומרי פירות.** שומרי גיתות וערימות ופירות תלושים. אבל שומרי גנות ופרדסים, אין אוכלים לא מהלכות מדינה ולא מן התורה, דשומר לאו כעושה מעשה דמי:

מהלכות מדינה. שכבר נהגו כן:

נשבע על הכל. על כל המאורעות הכתובות בשאר שומרים לחיוב, נשבע שכך עלתה לו ופטור:

משלם את הכל. גניבה ואבידה ואונסים:

נושא שכר וכו׳ וכולהו נפקא לן מקראי פרשת ואלה המשפטים. פרשה ראשונה כי יתן איש אל רעהו וגו׳ נאמרה בשומר חנם, שכן פטר בו גנבה

ואבדה. שניה, כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה נאמרה בשומר שכר, שכן חייב בו גנבה ואבדה, דכתיב בה אם גנב יגנב מעמו ישלם לבעליו, אין לי אלא גניבה, אבידה מנין, תלמוד לומר אם גנב יגנב, מכל מקום. ועוד, קל וחומר, ומה גניבה שקרובה לאונס חייב, אבידה שקרובה לפשיעה לא כל שכן. ושוכר, כיון שאין כל הנאה שלו דינו כשומר שכר. והשואל, מפורש בפרשה שלישית וכי ישאל איש מעם רעהו ונשבר או מת בעליו אין עמו שלם ישלם:

ט **זאב אחד אינו אונס.** ונושא שכר ושוכר חייבין עליו. דכתיב הטרפה לא ישלם, יש טרפה שהוא משלם ויש טרפה שאינו משלם:

בשעת משלחת זאבים. בשחיה רעה משולחת קופצת היא על אדם אחד. ואין הלכה כרבי יהודה ולא כידוע הבבלי:

הלסטים. חד לסטים הרי זה אונס:

י **סגפה.** עינה אותה ברעב או שהושיבה בקיץ בחמה ובחורף בצנה:

עלתה לראשי צוקין. שתקפתו ועלתה לראשי הרים גבוהים:

מתנה שומר חנם להיות פטור משבועה. והאי לאו מתנה על מה שכתוב בתורה הוא, אלא שאומר לו אי אפשי להיות שומר לך אלא בכך. ושומר לא נחית לשמירה עד דמשיך לבהמה, והאי כי משך כבר פירש על מנת שאין לו עליו שבועה, ולא שעבד נפשיה לירד בתורת שומרין אלא למקצת, ולמה שירד ירד:

יא **כל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל.** כולה מתניתין ר׳ מאיר היא דסבר המתנה על מה שכתוב בתורה אפילו בדבר שבממון תנאו בטל. ואינה הלכה. אלא בדבר שבממון אפילו שהתנה על מה שכתוב בתורה תנאו קיים:

כל תנאי שיש בו מעשה מתחלה. שהקדים מעשה שיש עליו לעשות לתנאי שהוא מבקש ממנו, כגון הרי מעשה זה שלך אם תעשה דבר פלוני, דלא דמי לתנאי בני גד ובני ראובן אם יעברו ונתתם היינו תנאי קודם למעשה:

תנאו בטל. והוי מעשה קיים ואע״פ שלא קיים בעל התנאי את התנאי:

וכל שאפשר לו לקיימו בסופו. והיה תנאי קודם למעשה:

תנאו קיים. אבל אי אפשר לו לקיימו, התנאי בטל והמעשה קיים, שאינו אלא במפליג בדברים, שאין בלבו לשום תנאי אלא להקניט בעלמא מרחיק ודוחה את חבירו בדברים:

פרק ח

א **השואל את הפרה ושאל בעלה עמה.** אם היו בעלים של פרה אצל השואל לעשות מלאכתו, בין שהיו שאולים אצלו או שכורים, בין באותה מלאכה של פרה בין לעשות מלאכה אחרת, אם מתה פטור:

שנאמר אם בעליו עמו לא ישלם. והכי משמע אם בעל השור עמו עם השואל, שהוא שאול או שכור לי לעשות מלאכתו בשעה שהשאיל לו פרתו, לא ישלם:

אבל שאל את הפרה כו׳ אם היה עמו בשעת אונסים ולא היה עמו בשעת שאלה, חייב, דלא הוי שאלה בבעלים לאפטורי אא״כ היה עמו בשעת שאלה:

שנאמר בעליו אין עמו שלם ישלם. והכי אשמועינן קרא בעליו אין עמו בשעת שאלה אע״פ שהיה עמו בשעת שבירה ומיתה שלם ישלם:

ב **המשאיל אומר שאולה מתה.** ואתה חייב באונסיה:

איני יודע. שמא שכורה מתה. ופטור אני מן האונסים:

חייב. הא מתניתין לא אפשר לאוקמה כמשמעה, דהא קיימא לן מנה לי בידך והלה אומר איני יודע ישבע שבועת היסת שאינו יודע ופטור. להכי מוקמינן לה בגמרא כגון שיש עסק שבועה דאורייתא ביניהם, כגון דאמר ליה שתי פרות מסרתי לך, חד יומא בשאלה וחד יומא בשכירות, ומתו תרוייהו בעידן שאלה. ואמר ליה שואל, חדא אין, בעידן שאלה מתה, וחדא לא ידענא. והוי ליה מודה במקצת וחייב שבועה, ומתוך שאינו יכול לישבע משלם. ודמיא להך מנה לי בידך ואמר ליה היאך חמשין ידענא וחמשין לא ידענא, הוי ליה מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע ומתוך שאינו יכול לישבע משלם:

ישבע השוכר ששכורה מתה. הא נמי לא אפשר לאוקמה כמשמעה, דהא קיי״ל טענו חטים והודה לו בשעורים פטור אף מדמי שעורים, והכי נמי מה שהודה לו לא טענו ומה שטענו לא הודה לו, ומה מקום יש לשבועה זו. להכי מוקמינן בגמרא, דשבועה זו על ידי גלגול, דאמר ליה אשתבע לי שבועת השומרים שאתה חייב לישבע לי דכדרכה מתה, ומגו דמשתבע דכדרכה מתה משתבע נמי על ידי גלגול דשכורה מתה:

יחלוקו. מתניתין סומכוס היא דאמר ממון המוטל בספק חולקים. ואינה הלכה. אלא הלכה המוציא מחבירו עליו הראיה, וישבע הנתבע שאינו יודע ופטור:

ג **ביד בנו.** המשאיל שלחה לשואל ביד בנו ועבדו ושלוחו של משאיל:

או ביד בנו ועבדו ושלוחו של שואל. פטור אם מתה בדרך. והאי שלוחו של שואל איכא דמוקי לה (בב"ק דף ק"ד) בשכירו ולקיטו שדר בביתו. אבל לא עשאו שליח בעדים. דאי איכא עדים דשליח שוייה, חייב השואל באונסיה משמסרה לו. ואיכא דאמרי אפילו עשאו שליח בעדים אינו מתחייב על ידו באונסים, דהכי קאמר ליה, אינש מהימנא הוא אי בעית לשדורי בידיה שדר:

אמר לו השואל שלחה לי וכו' ביד עבדך, חייב. האי עבדך בעבד עברי קאמר, דאילו עבד כנעני יד עבד כיד רבו והוי כאילו לא יצאת מרשות משאיל וכאילו המשאיל עצמו הוליכה לו ופטור השואל אם נאנסה בדרך:

וכן בשעה שמחזירה. אם שלח השואל ביד בנו ועבדו או שלוחו או ביד בנו ועבדו ושלוחו של משאיל, לא יצאת מרשותו של שואל עד שתבא ליד המשאיל, ואם נאנסה בדרך, חייב. אמר לו המשאיל שלחה לי, או שאמר השואל הריני משלחה וכו', ואמר לו המשאיל שלח, ושלחה ונאנסה בדרך, פטור. ומתניתין דוקא כשמחזירה בתוך ימי שאלתה שהוא חייב באונסיה. אבל אם החזירה לאחר ימי שאלתה, דין שומר שכר יש לו [הואיל ונהנה ממנה] ולא דין שואל, ואם שלחה ביד בנו ועבדו או שלוחו. בין שלו בין של משאיל, ונאנסה בדרך, פטור:

ד **המוכר שפחתו וילדה.** דעבד כנעני נקנה בכסף, וכשנתן המעות נקנית לו השפחה בכל מקום שהיא. ואין ידוע אם עד שלא ילדה נתן הכסף והעובר שלו, או לאחר שילדה והולד של בעלים. אבל פרה אינה נקנית בכסף אלא במשיכה, וכיון דמשך מידע ידע אי ילדה כבר אי לא ילדה, להכי איצטריך למתני המחליף, דעל ידי חליפין כיון שמשך האחד נקנה האחר בכל מקום שהוא, לפיכך אין ידוע אם ילדה אם לא ילדה:

יחלוקו. ומתניתין סומכוס היא, ולית הילכתא כוותיה:

זה אומר גדול וזה אומר קטן. זה אומר דמי עבד גדול וזה אומר דמי עבד קטן. דאילו עבד ממש. הא קיימא לן דאין נשבעין על העבדים. ועוד, מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו, ולא היה כאן מקום לשבועה:

ה **המוכר זיתיו לעצים.** שיקוץ אותן לשרפם, והשהה אותן בקרקע:

ועשו. זיתים רעים שאין בסאה שלהם רביעית שמן:

הרי אלו של בעל הזיתים. דבפחות מרביעית לא קפדי אינשי. ורביעית שאמרו, חוץ מן ההוצאה שהוא מוציא במסיקתן ובעצירתן. ומתניתין בשמכר זיתיו על מנת לקוץ סתם. אבל אם אמר לו לקוץ מיד, אפילו פחות מרביעית לבעל הקרקע. ואם אמר לקוץ לכשתרצה, אפילו יותר מרביעית לבעל הזיתים:

וזה אומר ארצי גידלה יחלוקו. בגמרא מוקי לה כגון ששטף נהר הזיתים עם גושיהן, דהיינו עם הקרקע שסביבותיהן שהן יכולים לחיות על ידו, ומפני כן הם פטורים מערלה. וכל שלש שנים הראשונות הוא דיחלוקו, דאע"ג דקרקע של זה מגדלן, מכל מקום אי לאו גושיהן לא הוי מצי אכיל מנייהו משום ערלה. אבל לאחר שלש שנים הכל לבעל הקרקע, דאמר ליה, אי אנא נטעי, לאחר שלש מי לא הוה אכילנא:

ו **המשכיר בית לחבירו.** סתם:

בימות הגשמים אינו יכול להוציאו מן החג ועד הפסח ובימות החמה שלשים יום. כלומר, אם בא להוציאו קודם הפסח צריך שיודיענו שלשים יום מימות החמה, דהיינו מט"ו באלול שמשם שלשים יום עד החג שהוא התחלת ימות הגשמים. ואם לא הודיעו מט"ו באלול, אינו יכול להוציאו עד הפסח. וממילא שמעינן שהמשכיר בית סתם בימות החמה, צריך להודיעו שלשים יום קודם שיוציאנו:

ובכרכים. שהכל נמשכים שם לגור והבתים אין מצויין לשכור, צריך להודיעו י"ב חודש קודם יציאתו, בין בימות החמה בין בימות הגשמים. וכשם שמשכיר צריך להודיע, כך שוכר צריך להודיע, בעיירות שלשים יום ובכרכים שנים עשר חודש. ואם לא הודיעו אינו יכול לצאת אלא נותן לו שכרו:

של נחתומים ושל צבעים שלש שנים. מפני שהקיפן מרובה לזמן ארוך. והלכה כרבן שמעון בן גמליאל:

ז **ובנגר.** שנועלין בו את הדלת ותוחבים אותו בקורת האסקופה:

הזבל של בעל הבית. וכגון שנעשה זבל מתורי דאתו מעלמא. דאי מתורי דשוכר, הזבל של השוכר:

היוצא מן התנור. אפר ונעשה זבל:

ח **נתעברה לשוכר.** לא ירבה לו שכר חודש, שהעיבור בכלל שנה:

מעשה בצפורי. בגמרא פריך, מעשה לסתור, דהא רישא תנא או כולה דשוכר או כולה דמשכיר, ומייתי מעשה דיחלוקו. ומשני, חסורי מחסרא והכי קתני, ואם אמר לו בי״ב זהובים לשנה מדינר זהב לחודש, יחלוקו, דלא ידעינן אי תפוס לשון ראשון או לשון אחרון, ומעשה נמי וכו׳. ואין הלכה כרשב״ג ור׳ יוסי. אלא הלך אחר פחות שבלשונות. דקרקע בחזקת מרה קיימא. לפיכך כולו למשכיר, בין שהיה לשון ראשון פחות בין שהיה לשון אחרון פחות:

ט **חייב להעמיד לו בית.** [לימי שכירתו]:

היה גדול לא יעשנו קטן וכו׳ והוא דהראה לו בית ואמר לו בית כזה אני משכיר לך. אבל העמידו על הבית ואמר לו בית זה אני משכיר לך, ונפל, אינו חייב לבנותו. ואם אמר לו בית סתם, יעמיד לו מקום שיקרא בית, בין גדול בין קטן:

פרק ט

א **המקבל שדה.** באריסות, למחצה לשליש ולרביע. או בחכירות, כך וכך כורין לשנה:

לחרוש אחריו. אחר הקצירה או העקירה, כדי להפוך שרשים של עשבים רעים שבה וימותו:

ובקנים. המעמידים את הגפנים:

ושניהם מספקים את הקנים. מה טעם אמר, מה טעם חולקים בקנים, לפי ששניהם מספקים את הקנים החדשים בבל שנה:

ב **בית השלחין.** קרקע יבשה שאין די לה מי גשמים:

או בית האילן. ובשביל האילן היא חביבה על האריס, שנוטל חלק בפירות בלא טורח:

יבש המעין. שבה. שממנו משקין אותה:

מן חכורו. אם קבלה בחכירות כך וכך כורין לשנה. דמעיקרא לא גלי דעתיה דמשום מעין או אילן טפי לה בחכירותיה:

חכור לי בית השלחין זו. גלי דעתיה דבשביל שהיא בית השלחין טפי לה וחכרה ממנו:

ג **המקבל שדה.** למחצה לשליש ולרביע:

והובירה. שלא חרש בה ולא זרעה:

אם אוביר. אעשנה בורה:

ולא אעביד. ולא אעשה בה פעולה הראויה לה:

אשלם במיטבא. כפי מה שהיתה ראויה לעשות אם היתה חרושה וזרועה כראוי:

ד **ולא רצה לנכש.** לנקות התבואה מעשבים רעים, שמתישים כח הקרקע ומעכבין התבואה מלעלות:

מה איכפת לך. אם יחסר חלקי שהעשבים מכחישין השבלים, אתן לך חכירות כך וכך כורין שפסקתי עמך:

ה **המקבל שדה מחבירו.** למחצה לשליש ולרביע כאריס:

ולא עשתה. תבואה אלא מעט. ובא לו האריס למנוע מלהתעסק בה עוד, שאין בה כדי טרחו:

אם יש בה כדי. לעשות מתבואתה כרי. שיש בו כדי לכסות הרחת שזורים בה התבואה, והוא קרוב לסאתים. חייב לטפל בה בעל כרחו:

מה קצבה בכרי. אין קצבה זו ראויה שתהיה שדה גדולה בשיעור כרי ושדה קטנה בשיעור כרי. ואינה דומה טיפולה של שדה גדולה לטיפולה של שדה קטנה:

אלא אם יש בו כדי נפילה. כלומר כשיעור מה שזרע בה, חייב לטפל בה. ואין הלכה כרבי יהודה:

ו **המקבל שדה.** בחכירות כך וכך כורין:

מכת מדינה. שאכל חגב, או נשתדפו רוב שדות של אותה מדינה או אותה בקעה:

אינו מנכה. דאמר לו מזלך גרם:

בין כך ובין כך. אפילו היא מכת מדינה אינו מנכה. שעל המעות לא נגזרה גזירה:

ז **ולקתה.** שהיו החטים שדופות:

נותן לו. עשרה כורים שפסק עמו מחטים שדופות הללו. ולא מצי היאך למימר ליה חטים יפות קא בעינא מינך:

ח **המקבל שדה מחבירו לזרעה שעורים.** בחכירות כך וכך שעורים או חטים או מעות:

לא יזרענה חטים. שהחטים מכחישות הקרקע [יותר] מן השעורים:

רשב״ג אוסר. שקשה לקרקע כשזורעים אותה שנה ממין זה ושנה ממין אחר. ולענין פסק הלכה הכל לפי הקרקע ולפי המקום. אם התנה עמו בדבר שמכחיש הקרקע מעט אינו יכול לשנות ולזרוע דבר שמכחיש הרבה. ואיפכא שרי:

ט **לשנים מועטות.** פחות משבע שנים:

לא יזרענה פשתן. שזרע פשתן מכחיש בארץ הרבה ושרשיו נשארים בקרקע עד שבע שנים:

ואין לו בקורת שקמה. עץ תאנה של יער הוא, וקוצצים ענפיו לקורות הבנין, והם חוזרים וגדלים, ופחות משבע שנים אינן נעשות קורות. הלכך קבלה לפחות משבע שנים לא יקוץ קורות שבה, דלאו אדעתא דקורות נחית, דבשנים מועטות אינם חוזרים לקורות. אבל קבלה לשבע שנים, שנה ראשונה זורעה פשתן וקוצץ שקמה שבה:

יא **שכיר יום גובה כל הלילה.** שלאחריו, שנאמר (ויקרא י״ט:י״ג) לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר. ואי אפשר לומר שבשכיר לילה מדבר, שהרי אין שכירות משתלמת אלא בסופה, דכתיב (שם כ״ה) כשכיר שנה בשנה, ודרשינן מינה [בבא מציעא ס״ה ע״א] שכירות של שנה זו משתלמת בתחילת שנה אחרת. אלמא לא משתעבד ליה לשכיר יום עד שקיעת החמה. וכי כתיב לא תבא על כרחך בשכיר לילה תוקמיה, שנשתעבד לו לבוקר משכלתה שכירותו. וכן לא תלין נמי לא תוקמיה בשכיר לילה, דהא לא משתעבד ליה עד הבוקר:

שכיר שעות גובה כל היום וכל הלילה. הכי קאמר, שכיר שעות דיום גובה כל היום, שכיר שעות דלילה גובה כל הלילה:

שכיר שבוע. שמיטה:

יצא ביום. שכלתה שכירותו לבוקר או ביום, גובה כל היום. וכיון ששקעה חמה עובר עליו:

יצא בלילה. שכלתה שכירותו בלילה:

גובה כל הלילה וכל היום. דכיון דמשכה פעולתו משתחשך הוי ליה שכיר לילה, ואינו עובר עליו בבוקר עד למחרת בשקיעת החמה:

יב **אחד שכר בהמה ואחד שכר כלים.** דכתיב לא תלין פעולת שכיר אתך, כל שפעולתו אתך, ואפילו בהמה וכלים:

לא תבעו אינו עובר עליו. דכתיב אתך, לדעתך שלא מדעתו:

המחהו. נתקו מאצלו והעמידו אצל חנוני ואמר לו תן לפועל זה בדינר פירות ואני אשלם, או אמר לשלחני תן לו בדינר מעות:

אינו עובר עליו. דכתיב אתך, ולא שהמחהו אצל חנוני:

שכיר בזמנו נשבע ונוטל. משום דבעל הבית טרוד בפועליו ולפעמים סבור שנתן והוא לא נתן, שקלוה לשבועה מבעל הבית ושדיוה אשכיר:

שלא בזמנו. אף על גב דבעל הבית טרוד בפועליו, כי מטא זמן חיוביה רמי אנפשיה ומדכר, ולא חשיד בעל הבית שהוא עובר על בל תלין:

גר תושב. שקבל עליו שלא לעבוד ע״ז ואוכל נבלות. אין בו משום לא תלין, דכתיב ברישא דקרא רעך, רעך ולא גר תושב:

יג **המלוה את חבירו.** והגיע זמן ולא פרעו:

לא ימשכננו. ליקח ממנו משכון בעל כרחו ואפילו בשוק, אלא ע״י שליח בית דין, שיקח ממנו ברשות ב״ד:

ולא יכנס לביתו. אפילו שליח ב״ד לא יכנס לביתו. וכל שכן בעל חוב עצמו:

היה לו שני כלים. וחובו כנגד שניהם ומשכנו בשניהם:

נוטל אחד ומחזיר אחד. בשעה שהוא צריך לזה, יחזירנו ויעכב השני אצלו, כדמפרש ואזיל, מחזיר את הכר בלילה ואת המחרישה ביום:

מת. הלוה. אין משיב העבוט ליורשים, שאין כאן מצות השבת העבוט, דהשב תשיב לו את העבוט כתיב (דברים כ״ד:י״ג), לו ולא ליורש:

עד שלשים יום. זמן בית דין. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל:

בין שהיא עניה בין שהיא עשירה וכו׳ משום דאיכא למאן דאמר, עניה הוא דאין ממשכנין, שמתוך שאתה צריך להחזיר לה והיא נכנסת ויוצאת אצלך, אתה משיאה שם רע בשכנותיה, אבל עשירה דליכא למימר הכי, אימא ממשכנין, קמשמע לן האי תנא דלא, דכתיב לא תחבול בגד אלמנה, אחד עניה

ואחד עשירה במשמע:

משום שני כלים. העליונה רכב. והתחתונה רחים:

פרק י

א **הבית והעליה של שנים.** הבית של אחד, ועלייה של אחר:

שניהם חולקים. לפי שאין ניכר אלו אבנים של עליון ואלו אבנים של תחתון:

ורואים אלו אבנים הראויות להשתבר. שאם נחבט הבית מיסודו ונפל תחתיו, יש לדעת שהתחתונות נשברו. ואם עליונו של כותל נפל להלן ממנו הרבה, העליונות נשברו, שנפלו ממקום גבוה, והתחתונות שלימות שנפלו ממקום נמוך. ורישא דתנא שניהם חולקים, מיירי שנפל הכותל בלילה ופנו את האבנים מיד, וליכא למיקם אי בחבסה נפל ותתאה אתבור, אי בחבטה נפל ועלייתא אתבור:

מקצת אבניו. והן שלמות:

נוטלן. וכגון שהלה טוען בקצת מהן שהוא אמת, ובקצת אומר שאינו יודע, שכיון שהוא מודה במקצת הוה ליה מחוייב שבועה דאורייתא ואינו יכול לישבע, וכל המחוייב שבועה ואינו יכול לישבע משלם. אבל אם אמר על כולן איני יודע, ישבע שאינו יודע וחולק עם חבירו בשוה:

ב **הבית והעליה.** המשכיר לחבירו עלייה שעל גבי ביתו ואמר לו עלייה זו שעל גבי בית זה אני משכיר לך, ונפחתה העלייה ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, דהשתא אם בא זה להשתמש בעלייה צריך שישתמש חציו למעלה וחציו למטה:

ואין בעל הבית רוצה לתקן. העלייה:

הרי בעל העליה יורד ודר למטה. לגמרי. דהא שעבד ביתא לעלייה. ולא כפינן ליה לדור חציו למעלה וחציו למטה:

מעזיבה. טיח של טיט שנותנים על התקרה. רבי יוסי סבר מעזיבה אשווייי גומות היא, ואשווייי גומות על העליון לאשווייי. ורבנן סברי מעזיבה אחזוקי תקרה היא, ואחזוקי תקרה תחתון בעי לאחזוקי. והלכה כחכמים:

ג **הבית והעליה של שנים.** בית של זה ועלייה של זה:

אמר בעל עליה לבעל הבית לבנות. החומה והתקרה התחתונה המוטלין עליו לבנות:

בונה את בית. ותקרה התחתונה שעליו, ויושב בבית עד שיתן לו יציאותיו, ואחר כך יוצא ממנו ובונה עלייתו:

אמר רבי יהודה אף זה דר בתוך של חבירו. אם כן הוא, בעל העלייה זו כשזה מחזיר לו יציאותיו נמצא שדר כל הימים הללו בתוך של חבירו. ואף על פי שזה אינו חסר דהא בלאו הכי לא הוי בני לה, מכל מקום זה נהנה, שאלולי בית זה לא היה לו מקום לדור שם. וקסבר זה נהנה וזה אינו חסר, חייב:

אלא בונה את הכל, ומקרה את העליה. למעלה וכל הצריך לה:

ויושב בבית. התחתון, דהוי ליה זה לא נהנה, שהרי עלייתו מוכנת לו לדור בה, וזה לא חסר, דהא לא הוה בני לה ולא חויא ליה:

ד **בית הבד.** בית לעצור זיתים:

וגנה אחת על גביו. ובית הבד של אחד וגינה של אחר:

ונפחת. בארבעה טפחים על ארבעה טפחים ואינו ראוי לזרוע כבתחילה:

כיפין. תקרה עשויה בעגול במין קשת ועליה יתן בעל הגנה עפר ויזרע:

פטור מלשלם. דמאי הוה ליה למיעבד, אנוס הוא:

נתנו לו זמן. בית דין, שלשים יום לסתור ולקוץ:

ה **ונפל.** לתוך גינת חבירו:

הגיעוך. זכה בהן ופנה אותן לעצמך:

אין שומעין לו. אם אין זה רוצה אין קונה אותן, וחייב הלה לפנותן:

בתבן ובקש. ללקט לו משלו או משל הפקר:

אין שומעין לו. אע״ג דבכל דוכתא אית לן שוה כסף ככסף, גבי שכיר אינו כן, דלא תלין פעולת שכיר כתיב, אמאי דאתני בהדיה משמע:

המוציא מוציא והמזבל מזבל. כשזה מוציאו מן הרפת לרשות הרבים יהא מוכן הנושאו לזבל, ואינו רשאי להשהותו שם:

גובלין טיט. לתת מיד בבנין:

והבונה בונה. מקבלן מיד המביא ובונה:

מתקן. מזמן ברה״ר כל שלשים יום, ואינו חייב בנזקין. ואין הלכה כרשב״ג:

ו **שתי גינות.** של שני בני אדם סמוכות זו לזו. האחת קרקעיתה גבוה, ושאצלה קרקעיתה נמוך:

והירק בנתים. בזקיפת הגובה, שזו גבוה מזו:

של עליון. שהרי עפרו הוא ומשלו הוא יונק:

של תחתון. שעל אוירו היא מונחת:

מאחר ששניהם יכולים למחות. שלא יהא ירק זה כאן. עליון ליטול עפרו, ותחתון למלאות גינתו:

רואין מהיכן ירק זה חי. ממקום שהוא יונק וגדל. ולו ינתן:

כל שעליון יכול לפשוט ידו וליטול הרי אלו שלו. כדקאמר רבי מאיר. הואיל ומעפרו הוא חי:

והשאר של תחתון. דעליון גופיה אפקורי מפקיר ליה לגבי דתחתון. שגנאי הוא לו ליטול רשות ליכנס לתוך של חבירו וללקחו. והלכה כרבי שמעון: